

EEN DORP VOOR ELK KIND

OPVOEDEN ALS
COLLECTIEVE OPDRACHT

Het idee dat een brede kring van opvoeders voordelen kan bieden, lijkt veld te winnen. Een gunstige evolutie, zo oordelen experts. “In deze tijden, waarin het neoliberale idee ‘ieder voor zich’ regeert, worden gezinnen al te vaak op zichzelf teruggeworpen.”

Tekst Peter Van Dyck & Illustratie Ellen van Engelen

It takes a whole village to raise a child.” Orthopedagoog en gedragstherapeut Jo Voets ving dit oude Afrikaanse gezegde voor het eerst op toen hij in 1994 in Oregon stage liep. Omdat de uitspraak danig prikkelde, reisde hij hem achterna. In een afgelegen dorp in Senegal zag hij dat kinderen inderdaad in een groot familiaal verband worden grootgebracht. “Belangrijk is dat ze er wél eerst een hechtingsperiode in acht nemen”, licht Jo Voets toe. “Tot het kind kan stappen, draagt de moeder het bijna non-stop knus ingewikkeld op de buik. Nadien krijgt het gradueel meer autonomie. Het idee dat een heel dorp verantwoordelijk is voor de opvoeding leidt er bijvoorbeeld toe dat, als een vader sterft, zijn broer de plicht heeft om bij diens gezin in te wonen.”

Warme kring

Jo Voets trok er een belangrijke les uit als opvoedingsexpert: een dorp kan weliswaar helpen om een kind op te voeden, maar niet om het te hechten. “De eerste jaren heeft een kind nood aan een kleine, warme kring van een viertal mensen. De leeftijd tussen 12 en 48 maanden is een zwaar onderschatte periode waarin kinderen zich beginnen voort te bewegen en hun nieuwsgierigheid groeit. Die kleine zorgende kring is dan nodig om duidelijke grenzen te trekken van wat wel en niet kan. Naarmate het kind zich cognitief en fysiek verder ontwikkelt, kan de cirkel van opvoeders steeds breder worden.”

Het oude Afrikaanse adagium is de orthopedagoog blijven achtervolgen. Het diende ter inspiratie toen hij in 2000 in Genk de eerste opvoedingswinkel uit de grond stampte en is ook een leidraad in zijn werk met kinderen met trauma’s en gedragsproblemen in het behandelingscentrum Bethanië. Voor kwetsbare kinderen voor wie een volledige terugkeer naar huis niet realiseerbaar is, bedacht Voets het pleegzorgproject Partners in Parenting (P&P). Het opzet van P&P is om rond de ouders een tweede cirkel van gezinnen te creëren die de opvoeding van het kind mee behartigen.

Mooie praatjes

Een tijdje geleden verscheen het boek *Framily: hoe millennials het gezin hertekenen*. De titel verwijst naar het netwerk van familie en vrienden met wie Generatie Y (de generatie geboren tussen 1981 en 2000) de lusten en lasten van haar kroost deelt. Klinisch psycholoog en psychotherapeut Lieve Cottyn ziet er een welgekomen tegenbeweging in. “In deze tijden, waarin het neoliberale idee ‘ieder voor zich’ regeert, worden gezinnen al te vaak op zichzelf teruggeworpen. Ouders praten niet snel over de problemen die ze met hun kinderen ervaren omdat er een taboe op lijkt te rusten. Je hoort alleen de positieve verhalen: de schitterende schoolresulta-

ten, de rijkdom en het plezier die nieuw-samengestelde gezinnen met zich meebrengen... Die eenzijdige kijk zet ouders onder druk. Als je aan de schoolpoort, op familiefeesten of op je werk al niet meer kan opmerken dat je kinderen veel ruziemaken of dat je zoontje slecht slaapt zonder rare blikken te vangen of meteen gecounterd te worden met verhalen van hoe vlot het elders wel loopt, dan ga je op den duur zwijgen. Dat is nefast. Een ondersteunend netwerk is onontbeerlijk.”

Het collectieve opvoeden heeft een lange traditie. In het Afrikaanse dorp, in de joodse kibboets, maar ook bij ons. Lieve Cottyn haalt haar eigen verleden aan om te illustreren dat de *family*-gedachte niet nieuw is. “Ik durf te zeggen dat het mijn redding is geweest dat ik, toen ik nog kleine kinderen had, op familie, vrienden en burens kon rekenen om het even over te nemen. Je moet als ouders toch al eens een week op vakantie kunnen gaan zonder kinderen? Pas op, ik voelde toen al hoe de sociale druk op je kan wegen. Wij hechten veel te veel belang aan de bloedband, en dat is een groot verschil met hoe men er in de Afrikaanse cultuur mee omgaat. Je mag tegenwoordig geen opmerking meer maken tegen een kind dat niet van jou is, en dat terwijl kinderen veel beter luisteren naar vreemden.”

Psychologe Lieve Cottyn:

“Veel mensen zijn vereerd als ze de vraag krijgen mee zorg te dragen voor een kind”

Lekker potje klagen

De om zich heen grijpende verzuring maakt het alleen maar erger, oordeelt Lieve Cottyn. “Als je op een appartement woont en je wil tegen je kinderen uitvaren omdat ze niet willen luisteren, dan denk je al snel: wat zullen de burens denken? Als ik destijds tegen mijn kinderen had staan roepen, vroeg ik nadien aan mijn burens of ze mij gehoord hadden. Dat is net mijn punt: je moet daar een conversatie over durven te beginnen.” In de begeleiding van kinderen die probleemgedrag vertonen, moedigt Lieve Cottyn ouders aan uit hun isolement te breken. Ze vraagt hen om na te denken over wie ze zouden kunnen aanspreken om een engagement als co-opvoeder aan te gaan. “Ze moeten een hoge drempel over om met hun problemen naar buiten te stappen. De schrik is ongegrond. Ze gaan er vaak van uit dat anderen niet bereid zullen zijn om mee te werken, maar dat is een idee-fixe. In werkelijkheid blijken de meeste mensen vereerd te zijn als ze de vraag krijgen om te helpen mee zorg te dragen voor een kind.”

Door haar expertise met nieuw-samengestelde gezinnen (NSG) kreeg Lieve Cottyn de vraag om mee te werken aan het boek *Jij, ik, hij, zij & al de kinderen: de wondere chaos van een samengesteld gezin* van journaliste en ervaringsdeskundige Tine Maenhout. Daarin wordt de omgeving van een NSG ook omschreven als ‘een dorp’. “De kinderen in zo’n gezin zijn automatisch verbonden met een ander gezin. Ze leven in twee huizen. Dat ze in verschillende milieus terecht komen en over een breder netwerk beschikken, kan op zich een rijkdom zijn”, schetst Lieve Cottyn de situatie. “Alleen merken we dat men soms vijandig tegenover die grotere groep staat als er spanningen zijn tussen de biologische ouders. Omdat het niet evident is om steun van buitenaf te krijgen, is het belangrijk dat de betrokkenen lotgenoten treffen. Dit maakt dat ze elkaars knelpunten herkennen en de eigenheden van een nieuw-samengesteld gezin leren accepteren. Het is bijvoorbeeld niet ongewoon dat de nieuwe partner

---

Orthopedagoog Jo Voets:

“Als een moeder alleen een kind moet opvoeden, raad ik haar aan op mijlpalen een vriend, haar vader of een broer te betrekken”

---

van een van de ouders zich een beetje buitenspel gezet voelt wanneer de kinderen over de vloer komen. Het is goed om daar met gelijkgestemden eens goed over te kunnen klagen. Dat is soms de enige troost die ze hebben.”

De deugd van woongemeenschappen

‘Meerouderschap’ en ‘*extended families*’ zijn ingeburgerde begrippen bij cohousingprojecten. Gezinnen die ervoor kiezen om met andere families onder één dak te gaan wonen, stellen zich vanzelf open op. Kinderen die in cohousing opgroeien, zo blijkt uit onderzoek, zijn assertiever. Zij plukken de vruchten van de confrontatie met verschillende opvoedstijlen en met het gevarieerde aanbod aan kennis. Ook de ouders hebben er profijt van, stelt Luk Jonckheere, de drijvende kracht achter het eerste cohousingproject in ons land (La Grande Cense, in een hoeve in het Waalse Clabecq). “Het is fijn te weten dat de last verdeeld wordt”, vertelt hij. “De kinderen hangen niet continu aan moeders rokken. Er is altijd ander volk in de buurt bij wie ze terecht kunnen. Ik hoor soms moeders’ s avonds tegen hun kinderen zeggen: ‘Ik heb je vandaag amper gezien!’”

Wel is er nood aan duidelijke afspraken met betrekking tot de opvoeding, benadrukt Jonckheere. “Naar wie moet het kind luisteren? Naar de opvoeder die het dichtst in de buurt is of naar de ouders? In ons cohousingproject in Clabecq hanteren we het systeem dat het kind zich aan de regels houdt die de aanwezige volwassene oplegt. Waar die persoon zijn grenzen trekt, stemt hij natuurlijk liefst eerst af met de ouders. Als die bijvoorbeeld willen dat hun zoon geen snoep krijgt, dan moeten de andere opvoeders hen daarin volgen. Het probleem is soms dat je niet goed weet hoe ver een kind al staat in zijn ontwikkeling. Kan het al met een puntige schaar om? Bij ons is de regel dat je voorzichtig blijft zolang je het niet goed weet. In de praktijk blijkt dat je snel goed kinderen leert inschatten, precies omdat je hen vaak ziet.” →

Vervangvader

Voor eenoudergezinnen kan zo'n woongemeenschap een zegen zijn, meent de cohousingpionier. "Alleenstaande ouders hebben het doorgaans niet alleen financieel, maar ook praktisch moeilijk. Om nog te zwijgen van de emotionele belasting. Doordat ze keihard moeten werken om alles te beredderen, ontbreekt het hen vaak aan tijd om sociale contacten te onderhouden. Bij cohousing krijgen ze die contacten zomaar cadeau. Overigens hebben kwetsbare gezinnen in het algemeen deugd van dichte burens die steun kunnen verlenen en indien nodig op een discrete manier wat kunnen bijsturen."

Orthopedagoog Jo Voets beaamt dat eenoudergezinnen gebaat zijn bij een *second opinion*. Hij wijst op de drie pedagogische vaardigheden die nodig zijn om een kind te doen opgroeien: sturen, steunen en stimuleren. "Men hoort het niet altijd graag, maar die vaardigheden zijn toch wel wat gendergebonden. Een man heeft eerder aanleg om te sturen, terwijl een vrouw sterker is in steunen en stimuleren. Als een moeder dan toch alleen een kind moet opvoeden, dan raad ik haar aan op bepaalde mijlpalen in zijn leven een vriend of haar vader of broer bij belangrijke beslissingen te betrekken."

Een té hoog goed

Als het klassieke Vlaamse gezin – blanke mama en papa met gemiddeld twee kinderen – niet langer het ijkpunt is en de alternatieve samenlevingsvormen zoals het NSG, multiculturele gezinnen, gezinnen met holebi's als ouders en eenoudergezinnen (al dan niet in een ruimere context van een woongemeenschap) steeds talrijker worden, welke invloed heeft dit op termijn op hoe we onze kinderen opvoeden? Lieve Cottyn kijkt in haar glazen bol: "De wereld verandert en er is maar één constante: de band tussen ouders en kind. Die band zou een stevige basis moeten zijn om met de veranderende verhoudingen te leren omgaan. Ik hoop dat die nieuwe samenlevingsvormen mensen aanmoedigen om zich een beetje lossen op te stellen. Kinderen worden momenteel als een té hoog goed beschouwd. Ze groeien vandaag vlugger op, gunnen hen dan ook hun autonomie."

Jo Voets hinkt op twee gedachten. Enerzijds deelt hij de bezorgdheid van Lieve Cottyn. "Als een kind vandaag verdriet heeft, zullen de ouders geneigd zijn dat van hem over te nemen, terwijl het voor zijn ontwikkeling belangrijk is dat een kind zelf leert zijn verdriet te verwerken. Ik zag in Afrika een kind tien minuten lang een poging doen om een deur open te krijgen, terwijl wij in dezelfde ruimte met vijf volwassenen zaten te vergaderen. Het kind knoeide en ik voelde de reflex om een handje toe te schieten. De Afrikanen met wie ik rond de tafel zat, leken het te negeren. Toen het

---

Luk Jonckheere over cohousing:

“Hier hangt een kind niet continu aan moeders rokken. De last wordt verdeeld”

---

kind er dan toch in slaagde om die deur te openen, draaiden die heren zich om en begonnen te applaudisseren. Ze hadden met andere woorden met een half oog toegekeken, maar besloten niet tussen te komen. Daarom zeg ik tegen ouders: bewaar genoeg ruimte tussen u en de kinderen."

Los van die verzuchting, stelt de houding van Generatie Y de orthopedagoog gerust. "Ik heb de indruk dat jonge ouders eerder pro open gezin zijn. In het dorp waar ik destijds opgroeide, was het heel anders: vader ging werken, moeder bleef thuis. Tegenwoordig zijn de twee ouders veel meer gericht op de buitenwereld; ze hebben allebei een job en leven in een digitaal, geconnecteerd tijdperk." Voets merkt dat rond scholen groepen ouders een soort minigemeenschap gaan vormen. In het boek *Family* staan enkele initiatieven vermeld, zoals De Wilde Crèche in Gent en De Stuyverij in Kortrijk, waarbij ouders van onderuit zelf kinderopvang organiseren.

Luk Jonckheere heeft eveneens goede hoop. Dat jonge gezinnen steeds makkelijker in cohousingprojecten stappen, toont volgens hem aan dat ze flexibeler ingesteld zijn dan de oudere generaties. "Je voelt bij die jonge mensen een grote behoefte aan verbondenheid en een al even grote bereidheid om nieuwe ideeën te adopteren. Je ziet trouwens overal in onze maatschappij een tendens naar meer flexibiliteit en keuzevrijheid: in werk, ontspanning, mobiliteit. Denk aan fenomenen als autodelen, coworkingplaatsen en groepsaankopen. Ik geloof dat dit zich nog verder zal doortrekken, ook op het vlak van opvoeding, opvang en zorg. Die trend is niet meer te stoppen." •